

Autorka: Sarita Bradaš

Za više informacija molimo vas kontaktirajte info@sdqs4all.rs

Reč unapred

Publikacija *Urodnjavanje Plana razvoja opštine Apatin* nastala je u okviru Platforme *Održivi razvoj za sve*, formirane sa ciljem uspostavljanja društvenog dijaloga između najznačajnijih nedržavnih aktera u Srbiji, kao što su organizacije civilnog društva, poslovna zajednica, akademska i istraživačka zajednica, profesionalna udruženja, mediji i građani/ke, a kako bi se uskladili razvojni prioriteti Republike Srbije sa ciljevima postavljenim u Agendi za održivi razvoj 2030. Ujedinjenih nacija. Platformu *Održivi razvoj za sve* podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke a sprovodi je Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH kao deo projekta Reforma javnih finansija - Agenda 2030. Partneri na sprovođenju platforme su Fondacija Ana i Vlade Divac, Centar za visoke ekonomske studije, Beogradska otvorena škola, Fondacija Centar za demokratiju, Timočki omladinski centar, Fondacija BFPE za odgovorno društvo i SMART kolektiv.

U okviru platforme *Održivi razvoj za sve*, Fondacija Ana i Vlade Divac i Fondacija Centar za demokratiju sprovode aktivnosti na nacionalnom i na lokalnom nivou koje se u prvom redu bave društvenom dimenzijom održivog razvoja. U Apatinu se projektne aktivnosti realizuju u saradnji sa lokalnim organizacijama: Udruženje žena Ruža crvena, Breza i Centar za kulturu i obrazovanje Sonta.

Publikacija *Urodnjavanje Plana razvoja opštine Apatin* nastala je kao rezultat analize postojećih lokalnih politika razvoja, analize podataka u oblasti socijalnog i ekonomskog razvoja sa posebnim osvrtnom na pitanja rodne ravnopravnosti. Na osnovu nalaza analize, formulisane su preporuke koje treba da doprinesu uključivanju rodne perspektive u svim fazama planiranja i izrade budućeg plana razvoja opštine Apatin.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:

Dokument je proizveden u okviru Platforme "Održivi razvoj za sve", koju podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Za više informacija molimo vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs

U Agendi 2030 rodna ravnopravnost je poseban cilj održivog razvoja (COR 5), koji uključuje: okončanje svih oblika diskriminacije žena i djevojčica; eliminaciju svih oblika nasilja i eksploatacije kao i dječijih brakova; vrednovanje neplaćene brige i staranja; ravnopravno učešće u rukovođenju i donošenju odluka; univerzalan pristup reproduktivnim pravima i zdravlju; jednaka prava na ekonomske resurse, vlasništvo i finansije; osnaživanje žena kroz tehnologiju; promovisanje rodne ravnopravnosti kroz usvajanje javnih politika i zakona. Međutim, pitanje rodne ravnopravnosti uključeno u svih 17 COR, a koji sadrže 45 potciljeva i 54 pokazatelja koji se odnose na rodnu ravnopravnost (Dugarova, 2018). Postizanje rodne ravnopravnosti doprinosi održivom ekonomskom rastu i dostojanstvenom radu (COR 8), jačanju ljudskog kapitala kroz zdravlje (COR 3) i obrazovanje (COR 4) što ima značajne implikacije na smanjenje siromaštva (COR 1) i nejednakosti (COR 10). Rodna ravnopravnost je ključna za postizanje bezbednosti hrane (COR 2), rešavanje problema klimatskih promena (COR 13).

Rodna perspektiva u lokalnim politikama opštine Apatin

U **Strategiji održivog razvoja opštine Apatin 2015-2020**. (u daljem tekstu SOR) rodna ravnopravnost je izdvojena kao posebna tematska oblast u okviru sektora „Ljudski resursi i razvoj društvene zajednice“. Za razliku od drugih tematskih oblasti u ovom delu nisu analizirani statistički podaci već su prikazani samo nalazi SWOT analize. Postavljena su tri cilja u oblasti rodne ravnopravnosti i formulisane mere za njihovu realizaciju: 1) Povećani kapaciteti, nadležnosti i vidljivost tela za ravnopravnost polova; 2) Unapređenje ekonomskog položaja žena kroz promociju i podsticanje ženskog preduzetništva; 3) Podizanje svesti javnosti o rodno zasnovanom nasilju i oblicima zaštite. Za prva dva cilja u akcionom planu su navedeni projekti, nadležnost, partneri, trajanje projekta, izvori finansiranja i indikatori. U okviru tematske oblasti „Civilno društvo“ formulisani su cilji koji se odnose na rodnu ravnopravnost - ekonomsko osnaživanje žena i razvoj kapaciteta NVO.

Rodno razvrstani podaci su navedeni u analizi stanja u sektoru „Konkurentnost privrede“ (učešće žena u ukupnoj zaposlenosti) i tematskoj oblasti „Mladi“ (struktura stanovništva prema starosnim grupama, obrazovanju, kompjuterskoj pismenosti, nezaposlenost prema polu).

U nekoliko sektorskih/tematskih oblasti formulisane su mere/projekti u kojima se eksplicitno pominju žene (tabela 1). Pored toga, u oblasti obrazovanja i socijalne zaštite planirani su projekti koji imaju uticaj na smanjenje neplaćenog ženskog rada: proširenje smeštajnih kapaciteta Predškolske ustanove izgradnjom jaslaca, formiranje mobilne službe za brigu o starima u ruralnim sredinama te dnevni boravak za odrasla i stara lica.

Tabela 1. Primeri mera/projekata usmerenih na rodnu ravnopravnost u Strategiji održivog razvoja opštine Apatin 2015-2020.

Sektor	Primeri mera/projekata
Konkurentnost privrede i zapošljavanje	Program podrške opštine razvoju MSP, ženskom, omladinskom i socijalnom preduzetništvu Podrška, promocija, edukacija i razvoj ženskog preduzetništva
Poljoprivrede i ruralni razvoj	Podrška organizovanju i izvođenju edukacije (informisanje, obuke, savetodavstva, mentoringa) i pomoć u pripremi projekata za poljoprivrednike/ce u ruralnim sredinama (mera 1.1.3.) Unpređenje brige o zdravlju žena (mera 2.2.20.) Podrška razvijanju ženskog preduzetništva u ruralnim sredinama, posebno agrobiznisa, uključujući povećanje broja žena koje vode gazdinstva (3.2.9.) Obezbeđivanje povećane mobilnosti zdravstvenih usluga prema ruralnim sredinama, uključujući stomatološke i farmaceutske usluge, zaštitu žena i dece

Lokalni akcioni plan za zapošljavanje opštine Apatin 2021-2023. (u daljem tekstu LAPZ) u analizi stanja nema podatke o zaposlenosti i prosečnim zaradama razvrstane po polu. Podaci o broju nezaposlenih prema obrazovanju i starosnim grupama dati su za ukupan broj nezaposlenih i broj nezaposlenih žena. Nedostatak rodno razvrstanih podataka rezultirao je odsustvom analize rodni nejednakosti na tržištu rada.

U delu LAPZ „Projektni predlozi i izvori finansiranja“ mere aktivne politike zapošljavanja, koje su u nadležnosti opštine Apatin, prikazane su kroz 11 projekata, a iznos finansijskih sredstava i broj uključenih lica je prikazan za samo dva projekta – Program samozapošljavanja (10 lica) i Program subvencija za zapošljavanje nezaposlenih lica iz kategorije teže zapošljivih (7 lica). Žene su navedene kao prioritetna ciljna grupa kod Programa subvencija za zapošljavanje nezaposlenih lica iz kategorije teže zapošljivih.

Za evaluaciju LAPZ formulirano je 11 indikatora, međutim oni nisu formulirani kao indikatori već kao ciljevi. Nisu navedene polazne i ciljne vrednosti, a kod dva indikatora se navodi da treba da budu razvrstani po polu i starosti: 1) povećanje broja stanovnika opštine koji su zaposleni na novim radnim mestima, a nalazili su se na evidenciji NSZ; 2) smanjenje broja evidentiranih nezaposlenih lica na evidenciji NSZ. Jedan indikator se odnosi na žene - povećanje broja no-vozaposlenih žena kroz realizaciju mera aktivne politike zapošljavanja.

Stanje u lokalnoj zajednici – iz ugla cilja održivog razvoja 5 Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena i djevojčica

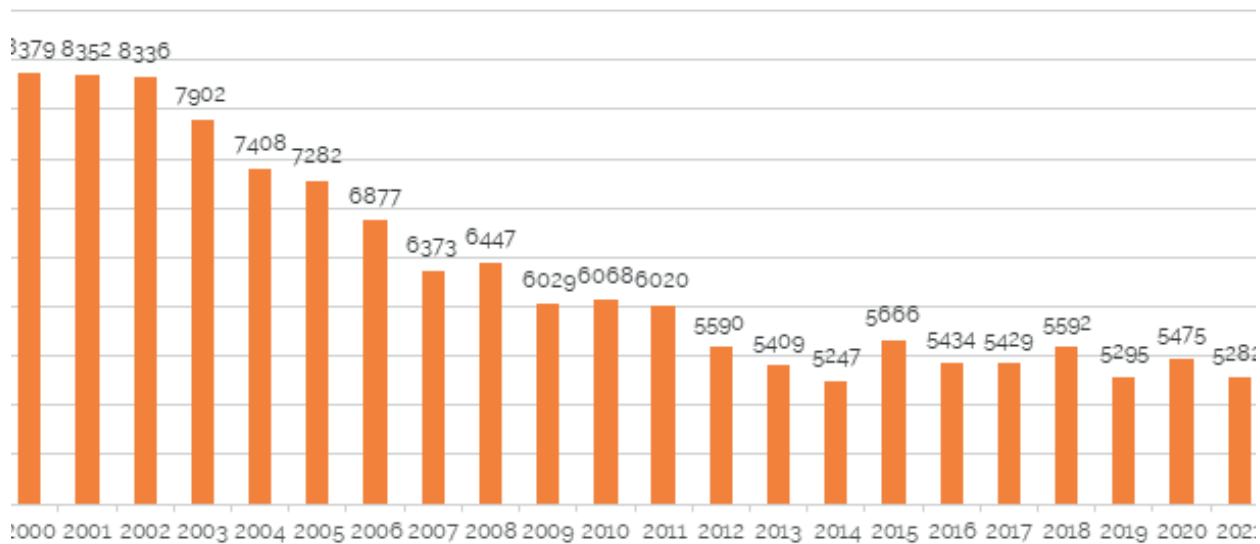
Stanje u lokalnoj zajednici je analizirano u četiri ključne oblasti važne za postizanje COR 5: ekonomski položaj žena, nasilje prema ženama, neplaćeno staranje i rad u domaćinstvu te učestvovanje žena u rukovođenju i donošenju odluka na lokalnom nivou.

Ekonomski položaj žena

Uravnoteženo učešće muškaraca i žena na tržištu rada uz postizanje produktivne i dostojanstvene zaposlenosti jednako za muškarce i za žene ključni je faktor u osnaživanju žena i ostvarenju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

Od 2000. godine beleži se trend smanjenja zaposlenosti, tako da je u 2021. godini broj zaposlenih u Apatinu bio za 37% manji nego 2000. godine (slika 1). Osnovni indikatori tržišta rada upućuju na veoma nepovoljnu situaciju: manje od dve petine stanovništva radnog uzrasta u 2020. godini je zaposleno (44%), više od četvrtine aktivnog stanovništva je nezaposleno (27,5%), a izvan radne snage je 45,9% stanovništva radnog uzrasta.

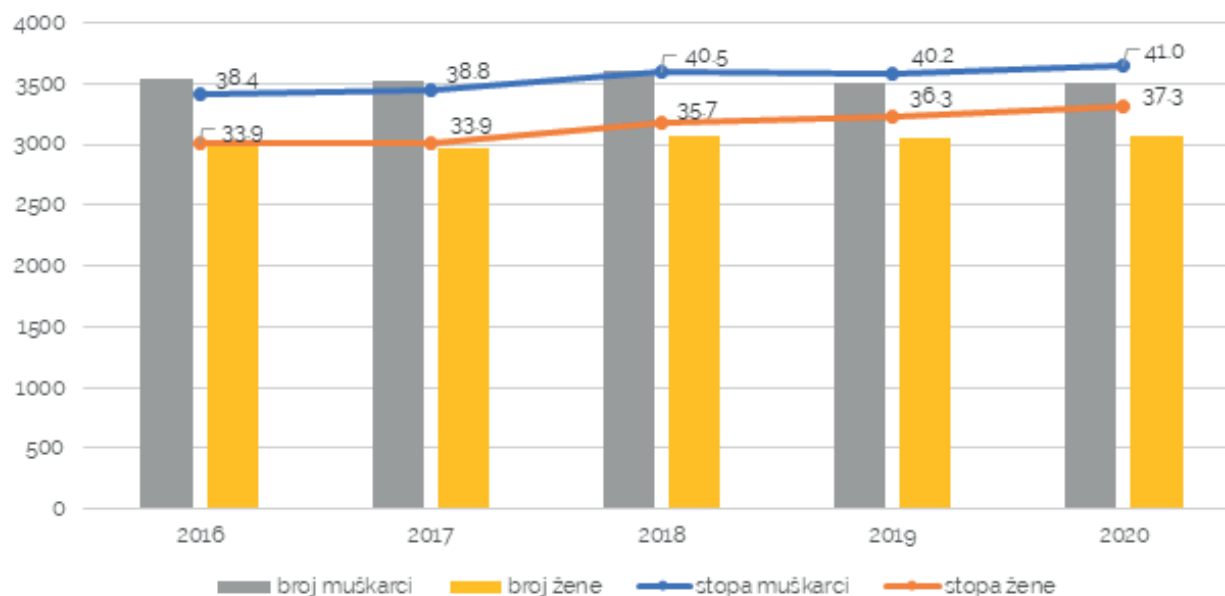
Slika 1. Registrovana zaposlenost prema opštini rada u periodu od 2000. do 2021. godine u opštini Apatin

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku – Baza podataka o registrovanoj zaposlenosti

U periodu 2016-2020. godine došlo je do rasta stopa zaposlenosti muškaraca i žena u Ap-
atinu (slika 2). Rast stopa zaposlenosti i kod muškaraca i kod žena rezultat smanjenja broja
stanovnika radnog uzrasta (muškaraca za 7,3%, a žena za 7,5%), uz odsustvo kreiranja novih
radnih mesta. U odnosu na 2016. godinu, u 2020. smanjen je broj zaposlenih muškaraca (sa
3548 na 3510), a stopa zaposlenosti je porasla za 2,6 procentnih poena. U istom periodu, broj
zaposlenih žena je tek neznatno povećan (sa 3026 na 3078), a stopa zaposlenosti je porasla
za 3,4 procentna poena.

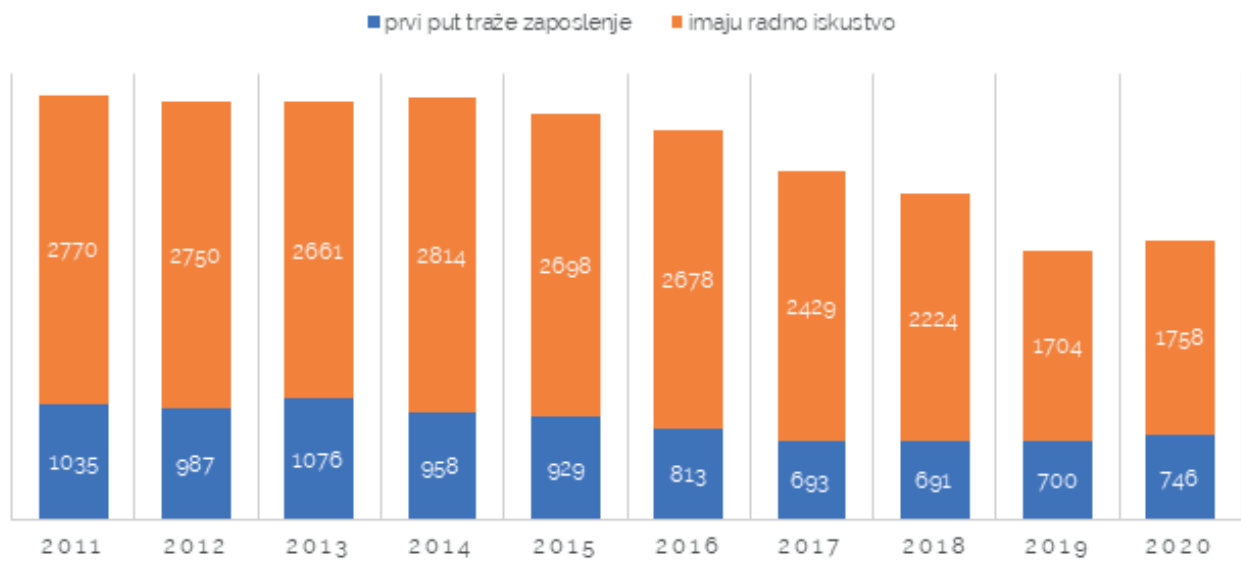
Slika 2. Registrovana zaposlenost stanovništva uzrasta 15-64 godine prema opštini prebivališta i polu
(broj i stopa u %)

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku – Baza podataka o registrovanoj zaposlenosti
i Republički sekretarijat za javne politike - Analitički servis JLS; proračun autorke

Uz stagnaciju zaposlenosti u posmatranom periodu došlo je do pada nezaposlenosti što je
posledica smanjenog priliva u nezaposlenost do kojeg je dovela emigracija radno sposobnog
stanovništva i negativni prirodni priraštaj (slika 3). Za preko 70% nezaposlenih koji su na evi-
denciji Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ) uzrok nezaposlenosti je gubitak posla.

Slika 3. Nezaposleni na evidenciji NSZ prema radnom iskustvu

Izvor podataka: Republički sekretarijat za javne politike - Analitički servis JLS; proračun autorke

Uprkos tome što većinu nezaposlenih čine oni koji su ostali bez posla iz godine u godinu smanjuje se socijalna zaštita nezaposlenih – procenat nezaposlenih koji ostvaruju pravo na novčanu naknadu u slučaju nezaposlenosti smanjen je sa 12,2% u 2011. godini na 5,4% u 2020. (slika 4).

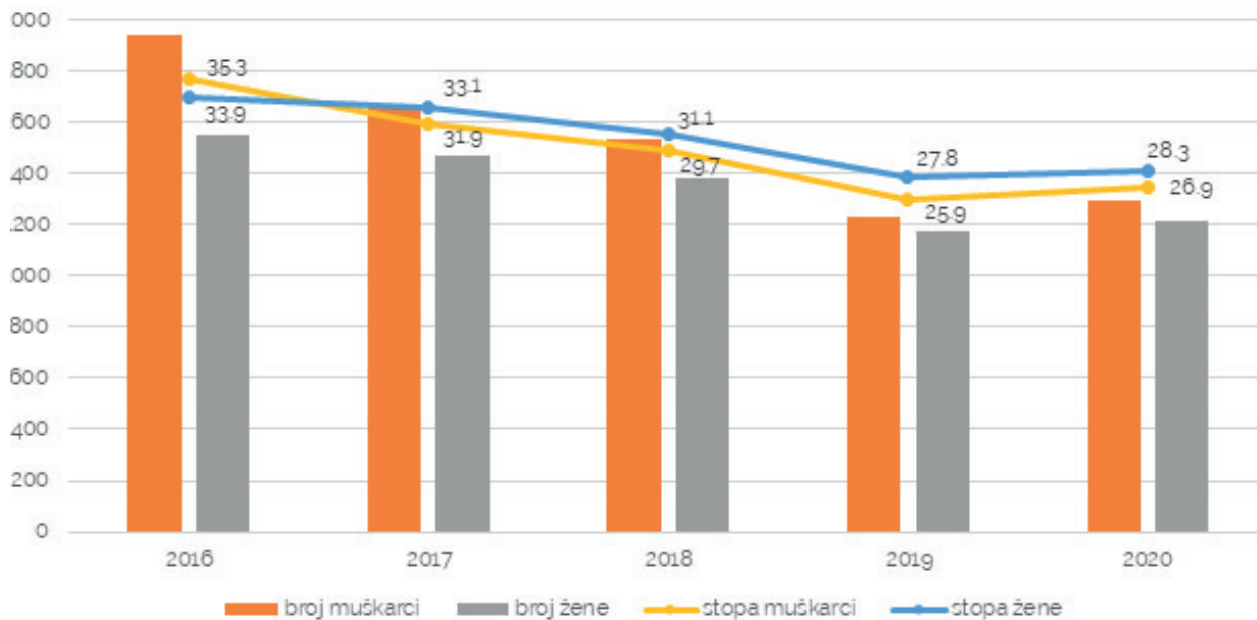
Slika 4. Nezaposleni na evidenciji NSZ koji ostvaruju pravo na novčanu naknadu (u %)

Izvor podataka: Republički sekretarijat za javne politike - Analitički servis JLS; proračun autorke

Iako u posmatranom periodu beleže pad, stope nezaposlenosti su izuzetno visoke: 28,3% aktivnih žena i 26,9% aktivnih muškaraca je u 2020. godini bilo nezaposleno. Stopa registrovane nezaposlenosti kod muškaraca u odnosu na 2016. smanjena je za 8,4 procentna poena, a kod žena za 5,6 procentnih poena (slika 5).

Slika 5. Nezaposlenost stanovništva uzrasta 15-64 godine prema polu (broj i stopa u %)

Izvor podataka: Republički sekretariat za javne politike - Analitički servis JLS; proračun autorke

Na nejednakosti na tržištu rada ukazuje rodni jaz u svim indikatorima tržišta rada (slika 6) u posmatranom periodu. Razlike u stopama zaposlenosti muškaraca i stopama zaposlenosti žena beleže pad sa 4,5 procentnih poena u 2016. godini na 3,7 procentna poena u 2020. godini što je rezultat pogoršanja položaja muškaraca na tržištu rada (smanjenje broja zaposlenih muškaraca), a ne povećanja zaposlenosti žena. Rodni jaz u nezaposlenosti je zanemarljiv što je rezultat tendencije žena da se isključuju sa tržišta rada prelazeći u neaktivnost. Rodni jaz u stopama neaktivnosti smanjen je sa četiri procentna poena i to ne kao rezultat pada neaktivnosti žena (smanjenje za 0,7 procentnih poena) već prvenstveno zbog povećanja stope neaktivnosti muškaraca (za 3,3 procentna poena). Dakle do smanjenja rodni nejednakosti na tržištu rada u Apatinu je došlo ne zbog poboljšanja položaja žena već zbog pogoršanja položaja muškaraca.

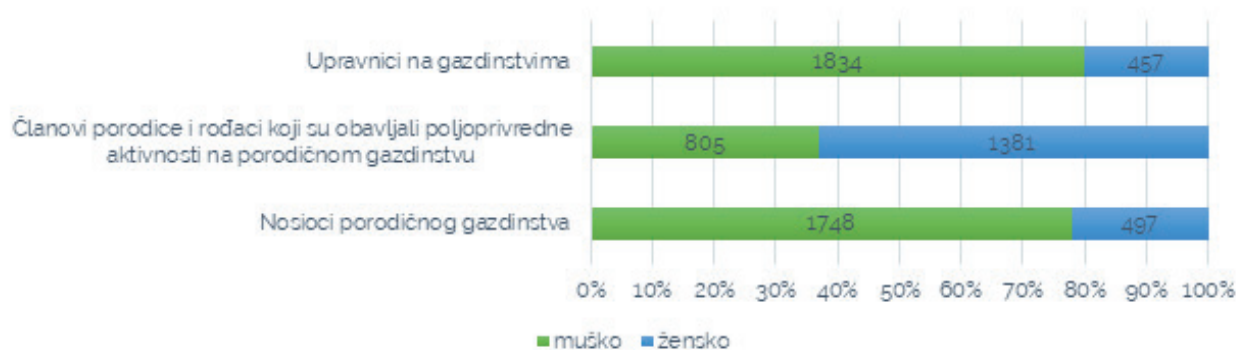
Slika 6. Rodni jaz u stopama zaposlenosti, nezaposlenosti i neaktivnosti stanovništva uzrasta 15-64 godine (u procentnim poenima)

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku - Baza podataka o registrovanoj zaposlenosti i Republički sekretarijat za javne politike - Analitički servis JLS; proračun autorke

U pogledu pristupa potrebnim resursima i uslugama žene na selu su višestruko diskriminirane. Prema podacima iz Popisa poljoprivrede samo je 22% poljoprivrednih gazdinstava u Apatinuu registrovano na žene, a samo 20% žena su upravnice gazdinstava. Žene čine većinu (63%) među neplaćenim pomažućim članovima domaćinstva (slika 7). Žene na selu nemaju najčešće mogućnosti za zapošljavanje van poljoprivrede, što ima za posledicu isključenost žena sa tržišta rada i angažovanje na neplaćenim porodičnim i/ili kućnim poslovima. Pored nemogućnosti zapošljavanja u ruralnim sredinama, nedostupnost i/ili ograničena dostupnost usluga javnih službi kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje, socijalna zaštita, specijalizovana zaštita posebno osetljivih društvenih grupa, specijalizovane aktivnosti kao što je besplatna pravna pomoć i sl. uzroci su trajne migracije pre svega mladih žena iz sela (Bradaš i dr., 2018).

Slika 7. Angažovana radna snaga na poljoprivrednim gazdinstvima prema polu

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku – Opštine i regioni u Republici Srbiji

Neplaćeno staranje i rad u domaćinstvu

Angažovanje žena u ekonomiji staranja jedan je od ključnih faktora koji doprinosi nižem učešću na tržištu rada. Nedostupnost usluga brige o deci, starijima i osobama sa invaliditetom dodatno opterećuje žene jer su one većinski te koje se staraju o deci i nemoćnim odraslim.

Demografski indikatori u opštini Apatin pokazuju nepovoljan trend¹: udeo starijih stanovnika (65 i više godina) povećan sa 17,9% u 2011. godini na 22,7% u 2020. godini, indeks starenja (odnos broja stanovnika starih 60 i više godina i broja stanovnika starih 0–14 godina) povećan je sa 139,2 na 171,6. U isto vreme učešće radno sposobnog stanovništva (15–64 godine) smanjeno je sa 68,4% na 64,6%, što je za posledicu imalo rast stope zavisnosti starijeg stanovništva² sa 26,1 na 35,1.

Ubrzano starenje stanovništva dovodi do porasta tražnje za uslugama zdravstvene i socijalne zaštite zbog čega ćemo analizirati podatke o dostupnosti ovih usluga u opštini Apatin. Rashodi za usluge socijalne zaštite u nadležnosti lokalne samouprave u 2018. godini su realno smanjeni u odnosu na 2015. godinu za 53,2% (Matković i Stranjaković, 2020). U 2018. godini bile su dostupne dve usluge: pomoć u kući za starije i odrasle osobe i dnevni boravak za odrasle osobe sa invaliditetom. Pomoć u kući za starije i odrasle osobe pružena je za 148 korisnika (111 žena i 37 muškarca) od čega je bilo 127 korisnika starih 65+ što je bio obuhvat od 2,6% ove populacije, a ekvivalentan broj korisnika imao je obuhvat od svega 1,3%³. Usluga dnevni boravak za odrasle osobe sa invaliditetom bila je dostupna za 11 korisnika (9 muškaraca i dve žene).

Starenje stanovništva u Apatinu ima izraženu rodnu dimenziju: u 2020. godini učešće starijih žena u ukupnom stanovništvu je iznosilo 25,8%, a učešće starijih muškaraca 19,4%. Starije žene su u većem riziku od diskriminacije budući da žene imaju ograničeniji pristup obrazovanju, zdravstvenim i drugim uslugama, ograničeniji pristup dobrima, u većem broju su nezaposlene i češće rade slabo plaćene poslove, što pogoršava njihov položaj u starosti (Beker, 2019).

Posledica starenja stanovništva je povećanje tražnje i za uslugama zdravstvene zaštite. Međutim, u Apatinu se broj lekara u 2020. godini smanjio za gotovo trećinu u odnosu na 2010. godinu (sa 42 u 2010. na 30 u 2020. godini)⁴. Zdravstveno stanje i pristup zdravstvenoj zaštiti imaju izraženu rodnu dimenziju: muškarci češće procenjuju svoje zdravlje kao veoma dobro ili dobro nego žene, dok je ograničen pristup zdravstvenoj zaštiti učestaliji među ženama i kod starijeg stanovništva (Bradaš, 2022).

Briga o osobama sa invaliditetom, kao i u slučaju starijih osoba, pada najviše na teret porodice budući da u 2018. godini samo jedna usluga u lokalnoj zajednici bila je dostupna i to za svega 11 odraslih što čini samo 7,6% odraslih OSI na evidenciji Centra za socijalni rad. Dnevni boravak

1 Izvor podataka Republički sekretariat za javne politike, Analitički servis JLS

2 Odnos stanovništva starog 65+ u odnosu na stanovništvo radnog uzrasta (15–64 godina)

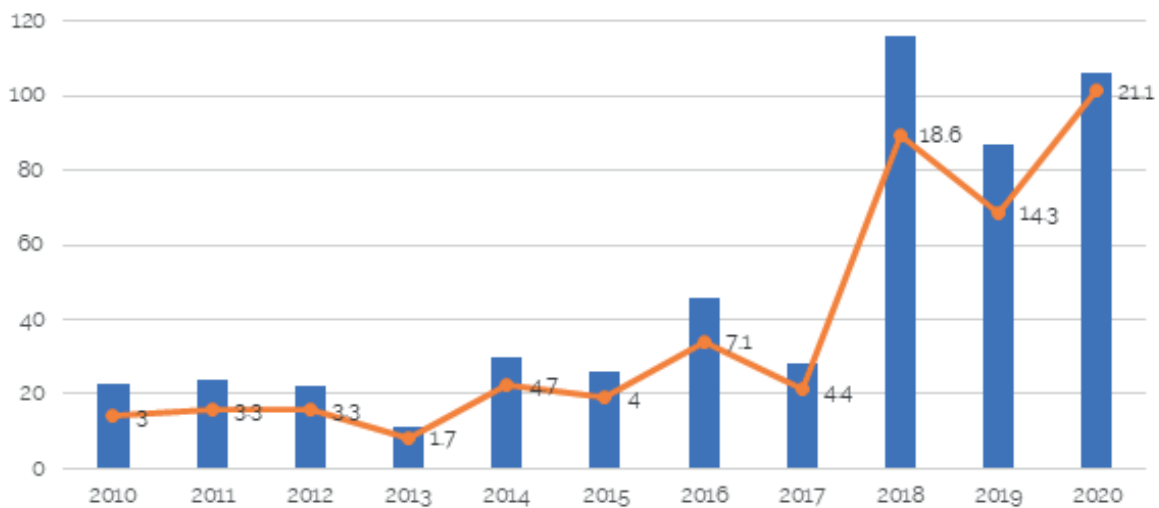
3 Za uslugu pomoć u kući ekvivalentan broj korisnika računa se na osnovu pretpostavke o jednakom intenzitetu i trajanju pružanja usluge svim korisnicima u svim JLS gde se obezbeđuju, po modelu dva sata dnevno pet dana u nedelji tokom 12 meseci. (prema Matković i Stranjaković, 2020).

4 Izvor podataka Republički zavod za statistiku, DevInfo baza

za decu i mlade OSI koji je bio dostupan u 2012. godini u 2015. i 2018. nije bio organizovan, tako da je 54 dece i 28 mladih osoba sa invaliditetom koliko ih je bilo na evidenciji Centra za socijalni rad u 2018. uskraćeno za ovu uslugu.

Pored nedostatka usluga socijalne zaštite, problem predstavljaju i nedovoljni kapaciteti u predškolskim ustanovama u Apatinu. U 2020. godini samo 21,1% dece do tri godine i 57,1% dece od tri godine do polaska u pripremni predškolski program (PPP) pohađalo je predškolske ustanove.

Slika 5. Deca u predškolskom vaspitanju i obrazovanju uzrasta do tri godine (gore) i uzrasta od tri godine do polaska u PPP (dole)

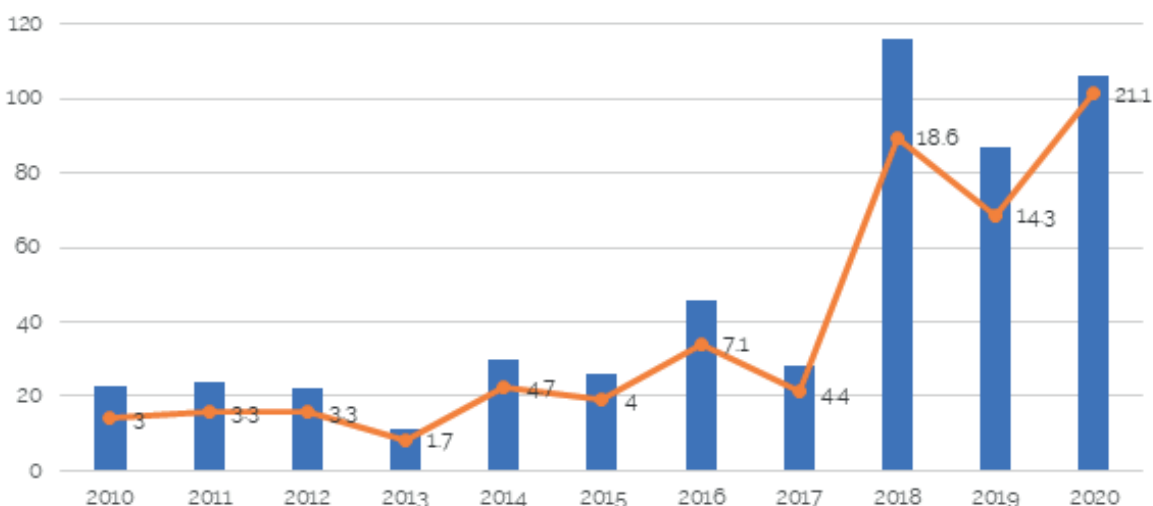

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku, DevInfo baza

Nasilje prema ženama i deci

U periodu od 2011. do 2020. godine broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja prema ženama beleži uzlazni trend (slika 6). Uprkos tome, u Apatinu nije obezbeđena usluga prihvatišta za žrtve nasilja.

Slika 6. Broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja prema ženama

Izvor podataka: Republički sekretarijat za javne politike - Analitički servis JLS

Prema podacima iz poslednjeg izveštaja Centra za socijalni rad u 2018. godini bilo je 122 korisnika/ce žrtava nasilja i zanemarivanja što je skoro dvostruko više nego prethodne godine. Svaka peta (19,7%) žrtva nasilja je dete. Većina žrtava porodičnog nasilja su ženskog pola (80%).

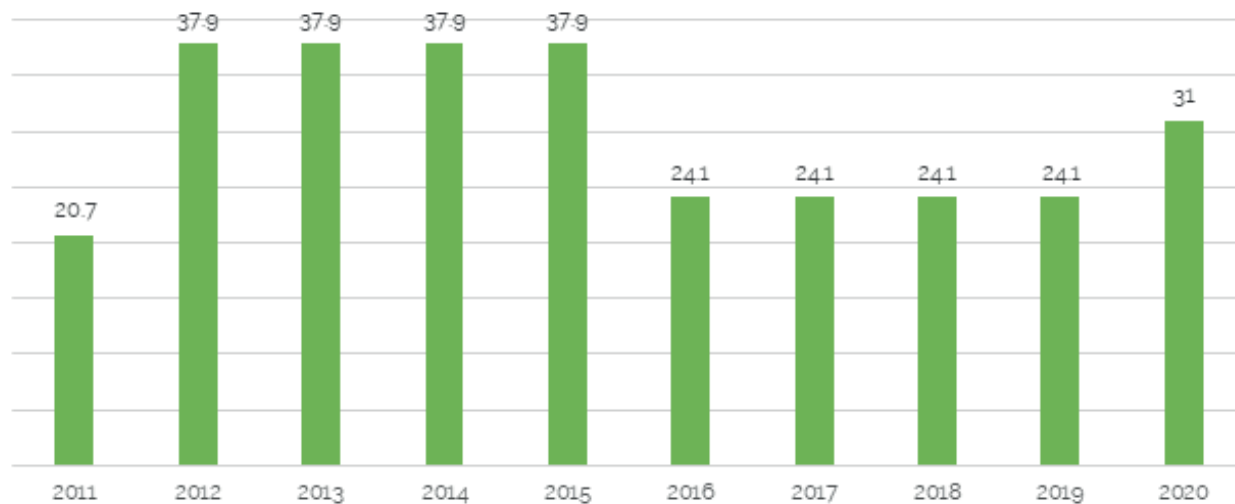
Učestvovanje žena u rukovođenju i donošenju odluka na lokalnom nivou

Zakonom o rodnoj ravnopravnosti uvedena je obaveza uspostavljanja uravnotežene zastupljenosti u organima upravljanja i organima nadzora u lokalnim samoupravama. U slučaju da postoji neuravnotežena zastupljenost, organ javne vlasti je u obavezi da preduzme posebne mere kako bi se uspostavila uravnotežena zastupljenost.

Podaci o zastupljenosti žena u organima jedinica lokalne samouprave, javnim preduzećima kao i u javnim ustanovama koje osniva lokalna samouprava jedan je od pokazatelja stanja u ostvarivanju rodne ravnopravnosti. Analizirani su podaci dostupni na internet stranici Opštine Apatin.

Među odbornicima u Skupštini opštine u periodu od 2012. do 2015. godine žene su bile zastupljene sa 38% (slika 8). Od 2016. godine učešće odbornica je ispod zakonom propisanih vrednosti od 33%⁵.

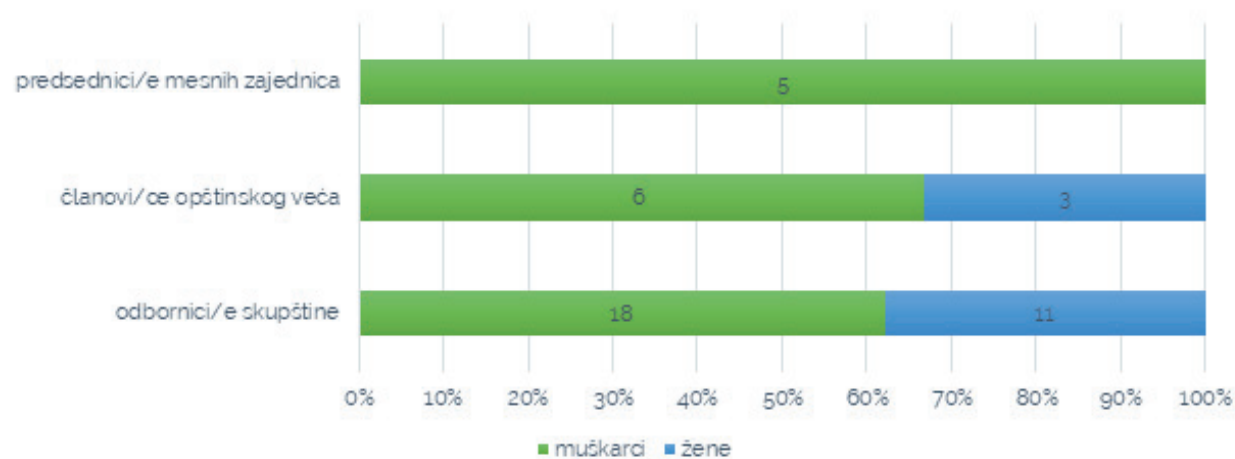
Slika 8. Učešće žena odbornica u Skupštini opštine (u %)

Izvor podataka: Republički sekretarijat za javne politike - Analitički servis JLS

Među odbornicima u Skupštini opštine u sazivu od 2020-2024. žene su zastupljene sa 38%⁶. **U opštinskom veću koje broji devet članova tri su žene. U mesnim zajednicama na mestu predsednika su isključivo muškarci⁷** (slika 9).

Slika 9. Učešće žena i muškaraca u organima opštinske vlasti

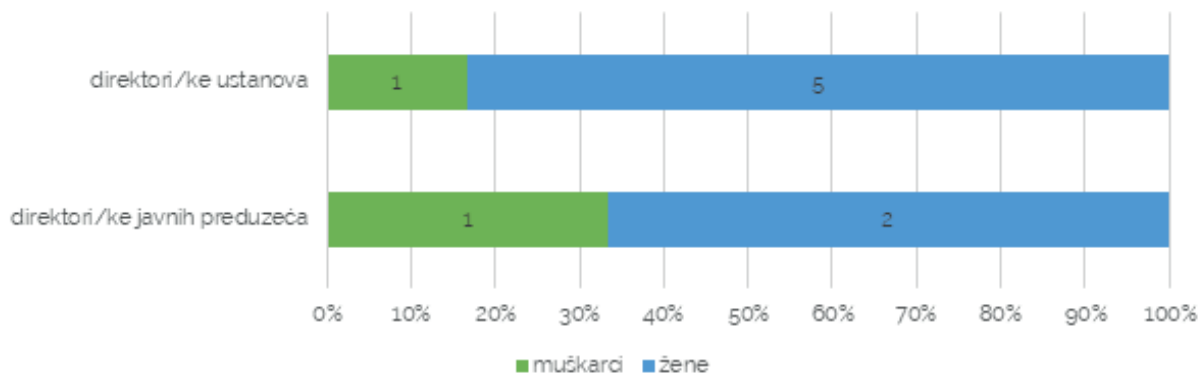
⁵ Zakon o lokalnim izborima, Službeni glasnik RS br. 129/2007, 34/2010, 54/2011

⁶ Izvor podataka: Lokalni akcioni plan za rodnu ravnopravnost opštine Apatin za period 2022-2025.

⁷ Ibid.

Neuravnotežena je zastupljenost na rukovodećim pozicijama u javnim ustanovama u Apatinu budući da je samo u jednoj od šest ustanova direktor muškarac i to u Domu zdravlja (slika 10). Žene su direktorke u Javnom preduzeću za upravljanje putničkim pristaništem i marinom "Apatin" i u Slobodnoj zoni Apatin dok je na čelu Javnog komunalnog preduzeća muškarac.

Slika 10. Učešće žena i muškaraca u javnim preduzećima i ustanovama

Izvor podataka: Internet stranica Opštine Apatin

Navedeni podaci upućuju na nedovoljnu zastupljenost žena u organima jedinica lokalne samouprave (opštinsko veće i mesne zajednice), i na nedovoljnu zastupljenost muškaraca na mestima rukovođenja u javnim ustanovama.

Uključivanje rodne perspektive u plan razvoja opštine Apatin - preporuke

Integrisanje rodne perspektive u plan razvoja znači da ravnopravnost između žena i muškaraca, kao sveobuhvatni princip, treba razmatrati u svakoj fazi procesa izrade plana razvoja i od strane svih aktera koji su uključeni. Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE, 2016) pod urođnjavanjem podrazumeva dve dimenzije: integrisanje rodne perspektive u sadržaj različitih politika i rešavanje problema zastupljenosti žena i muškaraca u različitim oblastima. Procena uticaja na rod plana razvoja omogućava predviđanje mogućih implikacija na život žena i muškaraca i prvi je korak za unapređenje rodne ravnopravnosti. Rodno odgovorna politika osigurava da se potrebe svih građana/ki, žena i muškaraca podjednako rešavaju.

Uključivanje rodne perspektive u plan razvoja opštine Apatin treba da bude obezbeđeno u svim fazama planiranja: pripremnoj fazi, analizi postojećeg stanja, fazi formulisanja ciljeva i mera za njihovo ostvarenje te fazi praćenja i vrednovanja.

Pripremna faza i organizacija procesa

Pri određivanju sastava koordinacionog tima za izradu plana razvoja i tematskih grupa treba obezbediti podjednaku zastupljenost žena i muškaraca u ovim telima. Prilikom uključivanja zainteresovanih strana u proces konsultacija, pored nevladinih organizacija koje se bave direktno ili indirektno pitanjima rodne ravnopravnosti, neophodno je obezbediti i učešće žena, pripadnica marginalizovanih ili ranjivih grupa (etničke manjine, osobe sa invaliditetom, stanovnica ruralnih područja, itd). Prilikom uključivanja pripadnica marginalizovanih i/ili ranjivih grupa treba imati na umu da se one suočavaju sa specifičnim preprekama, tako da otklanjanje ovih prepreka treba da bude deo planiranja konsultativnog procesa (na primer, izbor odgovarajućeg mesta i vremena za razgovore i sastanke). U procesu rodno osetljivih konsultacija sa različitim akterima – građanima/kama, organizacijama civilnog društva, sindikatima, udruženjima poslodavaca, predstavnicima lokalne samouprave i drugima, za svaku od oblasti treba utvrditi kako će, po njihovom mišljenju, predložene intervencije uticati na žene i muškarce.

Pregled i analiza postojećeg stanja

U pregledu i analizi stanja plana razvoja, bez obzira da li će biti analizirana situacija u odnosu na dimenzije održivog razvoja (ekonomska, socijalna i zaštita životne sredine) ili po specifičnim oblastima (poljoprivreda i ruralni razvoj, obrazovanje, socijalna zaštita i dr), važno je prikupiti i analizirati podatke koji su u vezi sa svim važnim aspektima života i razvoja u opštini Apatin. Kako bi se sproveda rodna analiza u svakoj od oblasti neophodno je prikupiti podatke koji su razvrstani po polu. Rodno razvrstani podaci su osnova za utvrđivanje rodnih razlika i uzroka rodne neravnopravnosti što na kraju vodi ka identifikovanju ključnih problema. Rodnu analizu ne treba razumeti kao posebnu analizu, već kao sastavni deo analize stanja u lokalnoj zajednici i način da se horizontalna dimenzija rodne ravnopravnosti uključi u analitički proces plana razvoja.

Odredbama Zakona o rodnoj ravnopravnosti uvedena je za organe javne vlasti i poslodavce obaveza prikupljanja i evidentiranja podataka razvrstanih po polu i starosnoj dobi (član 12) kao i obaveza evidentiranja podataka o ostvarivanju rodne ravnopravnosti (član 65). Informacije i statistički podaci se prikupljaju i evidentiraju u sledećim oblastima: rad, zapošljavanje i samozapošljavanje; socijalna i zdravstvena zaštita; obrazovanje, vaspitanje, nauka i tehnološki razvoj; informaciono-komunikacione tehnologije i informaciono društvo; odbrana i bezbednost; saobraćaj; energetika, zaštita životne sredine; kultura; javno informisanje; sport; upravljanje i nadzor u organima javne vlasti; političko delovanje i javni poslovi; političke stranke, sindikalne organizacije i udruženja; seksualna i reproduktivna prava; pristup robi i uslugama. Navedene odredbe su veoma značajne za lokalne samouprave budući da su rodno razvrstani podaci osnova za rodnu analizu i kasnije integrisanje rodne perspektive u lokalne politike.

Prilikom prikupljanja podataka mogu se koristiti različiti izvori: zvanična statistika, administrativni podaci, podaci iz istraživanja za oblast koja se analizira, specijalizovani izveštaji o pojedinim ciljnim grupama, socioekonomske analize i dr. Budući da i dalje nedostaju rodno razvrstani podaci u mnogim oblastima važno je identifikovati koji podaci nedostaju. Identifikovanje podataka koji nedostaju značajno je za unapređenje procesa prikupljanja rodno razvrstanih podataka što je i obaveza prema Zakonu o rodnoj ravnopravnosti. Ukoliko nisu dostupni rodno razvrstani podaci u sekundarnim izvorima dodatne informacije i podatke moguće je prikupiti korišćenjem različitih metoda i tehnika: ankete, individualnih i grupnih intervjua, dopisa institucijama i sl.

Na osnovu analize prikupljenih podataka ukoliko se pokaže da postoje rodne razlike, važno je istražiti uzroke rodne neravnopravnosti, kao i posledice. Ako se preskoči ovaj korak, može da dođe do „neočekivanih“ efekata određene politike, što može dovesti do neuspeha intervencije ili do produbljivanja nejednakosti i diskriminacije.

Utvrđivanje razlika i uzroka rodne neravnopravnosti omogućava identifikovanje ključnih problema, problema koji su relevantni i za čije su rešavanje su neophodne intervencije kako bi se otklonio rodni jaz i razlike.

Rodna analiza - ključna pitanja (EIGE, 2019)

- ✓ Ko su direktni i indirektni korisnici/e predložene javne politike? Žene, muškarci ili jedni i drugi? Ko će biti dobitnik, a ko gubitnik? Koje žene? Koji muškarci?
- ✓ Da li su žene i muškarci koje/i se suočavaju sa određenim problemom uključeni u proces konsultacija?
- ✓ Postoje li mehanizmi koji će ohrabriti žene i omogućiti im da učestvuju u iniciranju javnih politika?
- ✓ Šta rade žene i muškarci, gde se i kada odvijaju te aktivnosti?
- ✓ Ko ima pristup i kontrolu nad resursima, uslugama i procesom donošenja odluka?
- ✓ Da li javna politika utiče na postojeću podelu rada, odgovornosti i raspodelu resursa između muškaraca i žena?
- ✓ Kako socioekonomski kontekst, strukturni faktori (demografija, zakonodavni i institucionalni okvir), kultura i religija oblikuju obrasce aktivnosti, pristupa resursima i kontroli nad njima?
- ✓ Gde postoje mogućnosti za promene? Kako mogu najbolje da se iskoriste?

Formulisanje ciljeva i mera za njihovo ostvarivanje

Rodna analiza sprovedena u prethodnoj fazi pružiće informacije potrebne za razvijanje odgovarajuće strategije za smanjivanje rodnog jaza i uklanjanja uzroka i posledica diskriminacije. Ključni problemi koji su identifikovani u analizi stanja a imaju rodni aspekt, su oni za čije će rešenje u planu razvoja biti formulisani ciljevi i mere. Određivanje prioriteta i definisanje ciljeva treba da bude rezultat procesa konsultacija sa različitim akterima - pojedincima/kama, organizacijama civilnog društva, sindikatima, udruženjima poslodavaca, predstavnicima lokalne

samouprave i dr. i za svaku od oblasti. Pored toga, kroz rodno osetljive konsultacije u ovoj fazi treba da dođemo do odgovora učesnika/ka o tome kako će predložene intervencije uticati na žene i muškarce. Prilikom dizajniranja mera u planu razvoja važno je da se proceni koliko one doprinose rodnoj ravnopravnosti. Svaka od planiranih mera treba da ima jasne indikatore koji ukazuju na smanjenje nejednakosti.

Za svaki od prioritetnih ciljeva i mera kojima ciljevi treba da se ostvare, definišu se pokazatelji koji omogućavaju procenu ostvarenosti postavljenih ciljeva i mera. Gde god je to moguće, pokazatelji treba da budu razvrstani prema polu. U tabeli su prikazani mogući rodno osetljivi pokazatelji za neke od razvojnih pravaca.

Razvojni pravac	Pokazatelj
Lokalni ekonomski razvoj	Broj privrednih subjekata prema vlasništvu i polu Podaci o vlasništvu nad nepokretnom imovinom (stanovima, kućama i zemljištem) po polu Procenat žena vlasnica ili upravnica registrovanih poljoprivrednih gazdinstava Podaci o novoosnovanim preduzećima i preduzetničkim radnjama prema polu Broj zaposlenih/stope zaposlenosti prema sektoru delatnosti, obrazovanju i polu Broj nezaposlenih/stope nezaposlenosti prema obrazovanju, starosti, trajanju nezaposlenosti i polu Stope neaktivnosti prema starosnim grupama i polu Učešće žena na rukovodećim i upravljačkim pozicijama u lokalnim preduzećima/ustanovama Žene i muškarci, starosti 15-64 u statusu pomažući članovi domaćinstva prema tipu naselja Platni jaz između zaposlenih žena i muškaraca prema sektorima delatnosti i obrazovanju Procenat žena korisnica podsticajnih sredstava (preduzetništvo i razvoj MSP)

Društveni razvoj	Obuhvat predškolskim/osnovnim/srednjim/visokim obrazovanjem prema polu Procenat muškaraca i žena zaposlenih u institucijama predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja Broj devojčica i dečaka predškolskog uzrasta po starosnim grupama, tipu naselja i etničkoj pripadnosti Broj osoba bez zdravstvenog osiguranja prema polu Broj osoba bez penzijskog osiguranja prema polu Procenat podnetih krivičnih prijava u slučajevima porodičnog nasilja u odnosu na ukupan broj prijavljenih slučajeva Procenat presuda u slučajevima porodičnog nasilja u odnosu na ukupan broj podnetih krivičnih prijava Broj samohranih roditelja prema polu Broj samačkih staračkih domaćinstava prema polu i tipu naselja Penzijski jaz između žena i muškaraca prema tipu naselja Broj korisnika usluga socijalne zaštite u nadležnosti lokalne samouprave prema polu i tipu naselja Broj rodno osetljivih postupaka javnih nabavki koje raspisuje lokalna samouprava na godišnjem nivou Broj zaposlenih u javnoj upravi koji su završili obuku o rodno odgovornom budžetiranju Broj dokumenata (planova, programa, projekata) usvojenih na lokalnom nivou koji su uključuju rodnu perspektivu Procenat muškaraca i žena u savetima mesnih zajednica Procenat muškaraca i žena među predsednicima saveta mjesnih zajednica
Urbani razvoj	Procena bezbednosti javnih prostora (škole, ulice, parkovi, saobraćajnice...) prema polu Broj polazaka autobusa na dan u selima Broj institucija koje kroz projekte dodeljuju sredstva ženama za unapređenje energetske efikasnosti Broj žena i muškaraca poljoprivrednih proizvođača/ica koji su učestvovali na obukama o zaštiti životne sredine

Formulisanje ciljeva i mera - ključna pitanja (EIGE, 2019)

- ✓ Da li plan razvoja jasno navodi ciljeve, mere i rezultate kojima će se postići rodna ravnopravnost?
- ✓ Da li su ciljevi i mere u vezi sa ključnim problemima koji su identifikovani u analizi?
- ✓ Da li će dugoročno mere u planu razvoja uticati pozitivno ili negativno na socioekonomski položaj žena i osnaživanje žena?
- ✓ Da li su finansijska sredstva raspoređena tako da unapređuju rodnu ravnopravnost?
- ✓ Da li su u formulisanju ciljeva uvažena mišljenja organizacija civilnog društva koje se bave pitanjem rodne ravnopravnosti?
- ✓ Da li plan razvoja sadrži indikatore/ciljne vrednosti razvrstane po polu?
- ✓ Da li indikatori učinka omogućavaju merenje ostvarenosti rodne ravnopravnosti?

Praćenje i vrednovanje

Proces praćenja realizacije plana razvoja omogućava praćenje napretka ka ostvarivanju postavljenih ciljeva te u slučaju pojave teškoća i odstupanja u sprovođenju plana omogućava njihovo pravovremeno otklanjanje. Planom razvoja treba da se utvrde aktivnosti praćenja i njihova dinamika. Podaci i informacije koji se prikupljaju određeni su indikatorima koji su definisani u prethodnoj fazi. Veoma je važno da se teškoće i odstupanja utvrde što ranije kako bi se otklonile blagovremeno.

Prilikom vrednovanja, neophodno je koristiti metode i pitanja koja integrišu rodnu perspektivu. Rodno osetljiva evaluacija doprinosi razumevanju onoga što vodi ka ostvarenju rodne ravnopravnosti u pojedinim oblastima lokalnog razvoja, ali i u identifikovanju teškoća, što je značajno kako za revidiranje plana razvoja tako i za naredni ciklus razvojnog planiranja.

Kao i u prethodnim fazama planiranja, kod praćenja i vrednovanja treba koristiti participativni pristup odnosno u proces uključiti različite aktere u zajednici.

Evaluacija rodnog aspekta plana razvoja – ključna pitanja (EIGE, 2019)

- ✓ Da li indikatori mere rodne razlike u rezultatima i ishodima?
- ✓ Do kojih promena je došlo u uslovima života, odnosima u domaćinstvu i položaju žena kao rezultat sprovedenih mera u planu razvoja?
- ✓ Da li su povećani kapaciteti lokalne samouprave za promociju rodne ravnopravnosti?
- ✓ Da li sistem praćenja omogućava prikupljanje rodno razvrstanih podataka?
- ✓ Da li žene i muškarci imaju jednaku korist od sprovođenja plana razvoja?
- ✓ Da li su žene i muškarci konsultovani u procesu praćenja i vrednovanja?
- ✓ Da li su muškarci i žene imali mogućnost da izraze mišljenje o uticaju koji je imao plan razvoja?

Literatura

- Beker, K. (2019) *Višestruka diskriminacija žena u Srbiji i u odabranim državama Evropske unije: uporedna analiza*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, ACIMSI, Centar za rodne studije, Novi Sad
- Bradaš, S, Petovar, K. i Savić, G. (2018) *Žene na selu – od nevidljivosti do razvojnog potencijala*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Kancelarija Beograd
- Bradaš, S. (2022). *Rodna perspektiva u Programu ekonomskih reformi u periodu od 2022. do 2024. godine*, Fondacija Centar za demokratiju
- Dugarova, E. (2018) *Gender Equality as an Accelerator for Achieving the Sustainable Development Goals – Discussion Paper*, United Nations Development Programme
- EIGE (2016) *What is gender mainstreaming?* European Institute for Gender Equality
- EIGE (2019) *Gender Mainstreaming: Gender analysis*, European Institute for Gender Equality
- Matković, G. i Stranjaković, M. (2020) *Mapiranje usluga socijalne zaštite i materijalne podrške u nadležnosti jedinica lokalnih samouprava u Republici Srbiji*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije
- Radomirović, M., Aleksić, D. i Marinković, A. (2020) *Smernice za izradu planova razvoja jedinica lokalne samouprave*, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Projekat Podrška reformi javne uprave u Srbiji
- Radivojević, J. (2012) *Matrica indikatora za formiranje buduće baze rodno senzitivnih podataka za praćenje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti u Srbiji*. Uprava za rodnu ravnopravnost Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike

Dokument je pripremljen u okviru Platforme „Održivi razvoj za sve“ kojom se uspostavlja opštedruštveni dijalog među najznačajnijim nedržavnim akterima u Srbiji, poput civilnog društva, poslovnog sektora, akademske i istraživačke zajednice, profesionalnih udruženja, medija i građana, o usklađivanju razvojnih prioriteta Srbije sa ciljevima sadržanim u Agendi za održivi razvoj 2030. Platforma je strukturisana u tri tematska stuba koji odgovaraju trima dimenzijama održivog razvoja: socijalnoj, ekonomskoj i dimenziji zaštite životne sredine, ali funkcioniše na integrisan način, u skladu sa uskom povezanošću i isprepletenošću ciljeva održivog razvoja.

Platformu „Održivi razvoj za sve“ podržavaju Vlade Švajcarske i Nemačke a sprovodi je Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, u okviru projekta „Reforma javnih finansija – Agenda 2030“. Partneri na projektu su Fondacija Ana i Vlade Divac, Centar za visoke ekonomske studije, Beogradska otvorena škola, Fondacija Centar za demokratiju, Timočki omladinski centar, Fondacija BFPE za odgovorno društvo i SMART kolektiv.

Stavovi izneti u tekstu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove vlada Švajcarske i Nemačke, kao ni Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:

Dokument je proizveden u okviru Platforme "Održivi razvoj za sve", koju podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Za više informacija molimo vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs